

Et strejftog gennem det danske Wagnerår 1983

af Lars Ole Bonde

Grundtvig – og ikke noget om Marx

1983 var et Grundtvigår. Det var også et Brahms- og et Webernår. Og et Marxår i øvrigt, men det kan jo i en musikalsk sammenhæng fortsat være lige meget. Og så var det altså Wagnerår. Jubilæerne har affødt mere eller mindre hektisk aktivitet i medierne og musikmiljøerne, og det er for så vidt udmærket. Men det ville nu være rart, hvis musikudbuddet var lidt mere jævnt fordelt og lidt mindre direkte afhængigt af tilfældige regnestykker. – Men altså:

Grundtvig løb med bogmarkedet herhjemme – og også på det musikalske område blev han fejret, bl.a. med *Unge Akademikeres Kors* »Brugsen-plade«, med *Niels Martin Jensens* informative radioserie om Grundtvigsangen før og nu, og ikke mindst med *John Wedell Horsner* og *Henrik Fibiger Nørfelts* udgivelse af »69 Melodier til Grundtvigstekster i Den danske Salmebog« (Engstrøm og Sødring, kr. 244,-). Her er Barnekows, Hartmanns, Lindemanns m.fl.s salmemelodier gengivet med deres oprindelige harmoniseringer, og de fremstår som et tankevækkende korrektiv til de »renfærdige« bearbejdelser i Den danske Koralbog, som Thomas Laubs anti-romantiske ånd jo hviler over. – Johs. Brahms blev fejret af DR med et heldagsprogram i P2 og med koncertrækker af forskellig slags, mens den mere eksklusive Webern måtte »nøjes med« et helaftensprogram, som til gengæld var lagt i *Jan Maegaards*

experthænder.

Wagner-bølgen i DR

Hvad kunne vi på den baggrund vente for Wagners vedkommende? Bestemt mindre end vi fik. Det har faktisk for almindelige lyttere og seere været umuligt at overse eller -høre Wagner. For hvis Grundtvig løb med bogmarkedet, løb Wagner til gengæld med de elektroniske medier. Det var helt forunderligt at opleve, hvor megen (også god) sendetid, der blev tildelt den gamle, kontroversielle jubilar. I 1980 skrev jeg i dette blads spalter om de sidste opførelser af Chereau/Boulez-»Ring« i Bayreuth, og »profeterede« bl.a. at der nok ville gå en del år, før danske TV-seere ville få en chance for at se den netop færdigproducerede fjernsynsudgave – i føljetonform (a la »Mestersangerne« fra Stockholm). Der kom altså til at gå ca. 3 år, og vi slap for føljetonmodellen. DR fortjener stor ros for transmissionen af de 4 skelsættende forestillinger. Ikke blot fordi de blev sendt som helheder (med P2s gode stereolyd og *Wenzel de Neergaards* efter omstændighederne meget rimelige tekstning), men også fordi de blev ledsaget af introduktionsudsendelser for ikke-indforståede (ved *Mogens Andersen*) og fulgt til dørs af en bredere disponeret foredragsrække i radioens Folkeuniversitet (tilrettelagt af *Jens Brincker*). Alt i alt en af Musikafdelingens bedste og mest entusiastiske

præstationer i flere år. – Om selve genstanden for alle anstrengelserne, Patrice Chereaus og Pierre Boulez' skelsættende »100års-Ring«, er der allerede skrevet så meget, også i Modspil. Jeg vil derfor nøjes med at skrive, at hvad der »dengang i Festspilhuset« var en enestående, dybt provokerende og medrivende musikteaterbegivenhed i *Brian Large's* regi også blev en formidabel TV-oplevelse. Mediets muligheder blev udnyttet på en rent udforbløffende måde, dels takket være et enkelt, genialt greb om de forholdsvis mange (lange) orkestermellemspil, dels fordi Chereaus intense personinstruktion og sangerskuespillernes præstationer (Wagner ville have glædet sig) tillod en til tider meget nærgående kameraføring – uden at forråde den generelt fastholdte synsvinkel: festspiltilskuernes! Landets musiklærere på alle niveauer har nu – hvis de ellers har kendt deres video-besøgelsestid – et enestående materiale til formidling og diskussion af 2 af det 19. århundredes vigtigste kulturmonumenter: Wagner og hans »Ring«.

Samme karakteristik kan man næppe anvende over for *Tony Palmers* lange – alt for lange, og især langsommelige – TV-version af Wagners livshistorie fra revolutionsårene i Dresden til døden i Venedig. Den havde, oplagt, scener af næsten magisk virkning, som kunne få en udholdende seer til næsten at glemme savnet af (den rigtige) Visconti,

tegning fjernet
af copyrightmæssige hensyn

Darwin, Marx, Wagner. (Leonard Baskin)

(f.eks. dele af Dresden-opstanden eller portrættet af Ludwig II's Wagner-baserede fantasiverden). Men som helhed faldt serien med sine uproduktive stilblandinger, sit demonstrativt langsomme tempo og sin fremvisning af en træt *Richard Burton*, fremvisende sin træthed ved at spille den usædvanligt psykopatisk megalomane *Richard Wagner*, søvndyssende og »ufolkelig« ud. (Både *Hans-Jürgen Syberberg* og *Ken Russell* er, forskellene mellem dem ufortalt, nået betydeligt længere med hhv. antitempo og karikatur som fortælle-måder). Og seriens brug af Wagners egen musik – ifølge *Adorno* biografmusikkens forform – som underlægning til hans livshistorie var ligeså primitivt-udialektisk som de fagter og gebærder, hvormed *Palmers* skuespillere skulle agere musikudøvere.

– Også herom har det danske Wagnerårs uofficielle overdommer, *Hans-georg Lenz*, skrevet med sin enorme ekspertise og vitriolbestændede pen. Hans mange artikler i jubilæumsåret har været uomgængelig læsning for alle seriøst interesserede, også selvom de færreste nok har været enige med ham i de – næsten entydigt lave – karakterer, han har givet de mange danskere, som på en eller anden måde har været aktivt involveret i Wagner-året. »In mildem Lichte/leuchtet der Lenz«, synger *Sieg-mund* i 1. akt af »Valkyrien«/»Val-møen«. Næste år måske?

Ikke »Lohengrin« men »Valkyrien«

For også på den danske operascene er der sket noget. Som alle efterhånden ved har Det kgl. Teater i den forgangne sæson *ikke* spillet »Lohengrin«. Hverken i Tivoli eller andre steder. Jeg hørte »lydsporet« ved en koncertfremførelse

i Musikhuset i Århus, med blandede følelser. Kapellet spillede en uhyre smuk 1. akt under *Michael Schön-wandts* ledelse, men orkesterklangen blev mindre tæt og den musikalske sammenhæng mindre udtalt, jo længere eftermiddagen skred frem. Operakoret klang smukt, men solisterne var som helhed ikke opløftende. Som helhed betragtet var det en »forpremiere« uden luft under vingerne. Så var der mere format over startskuddet på Den jyske Operas og *Francesco Christofolis* storstilede »Ring«-projekt, som indledtes med »Valkyrien« i Århus Festuge. Alle sejl var sat til: Århus Symfoni-orkester udvidet, fuld udnyttelse af Musikhusets sceniske apparat, et sangerteam iblandet internationale navne. Resultatet var blandet, og man kunne heller ikke vente andet.

Scenografien (af *Lars Juhl*) var imponerende – med enkelte vildskud, sangerpræstationerne spændte fra det decideret fejlplacerede til det meget overbevisende (de »gamle rotter«, *Åge Haugland* som *Hunding* og *Leif Roar* som *Wotan*, gjorde det godt, men også *Minna Nyhus* gjorde sig bemærket som en *Fricka* af internationalt format). *Klaus Hoffmeyers* iscenesættelse er det svært at bedømme retfærdigt ud fra én brik af i alt fire, men der var meget jeg undredes over. Hoffmeyers grundkonception er tilsyneladende diametralt modsat *Chereaus*. Hvor sidstnævnte lægger stor vægt på at fremstille *Sieg-mund* som »Ringens« egentlige helt, en bevidst, uselvsk revolutionær (i modsætning til Wagners egen helt: den ubevidste, irrationelle og barnligt selvcen-trerede *Siegfried*), fremstiller først-nævnte *Siegmund* som en halvt naragtig dukkedreng, en marionet i *Wotans*

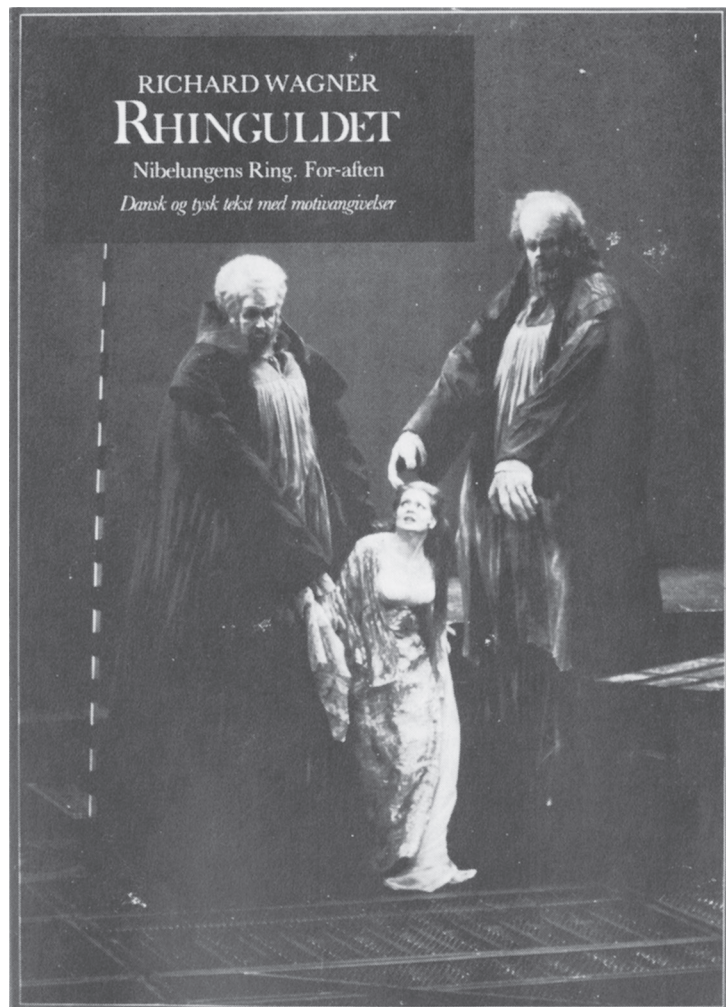
magtspil (med en meget moderlig *Sieg-linde* som modpart!). Iscenesættelsens synsvinkel var nærmest identisk med *Frickas*. For hende er *Sieg-mund* netop en »træl«, ufri og uselvstændig, skabt af *Wotan* ud fra den »prototype«, der sås i overgudens bagage og på bøjle i *Valhal*. Men da *Fricka* samtidig tolkes overordentlig traditionelt som en temmelig tomhjernet, herskesyg mytologisk dronning -a-la- *Victoria* er denne synsvinkel på forhånd umulig at tage alvorligt. Det bliver interessant at se, hvad Hoffmeyer vil stille op med *Siegfried*! For selvom der er stærkt divergerende holdninger til projektet i Århus Byråd, bør dette i Danmark enestående initiativ fortsat støttes. På Det kgl. Teater har man ikke formået at sætte »Ringens« op i over 70 år. Den jyske Opera og Christofoli/Hoffmeyer bør sikres muligheden for at bryde denne onde cirkel i løbet af de næste 3 år.

En dansk Wagnerlitteratur?

For som man kan se af *Ea Dals* artikel om »Danske Wagner-tilløb« (i »Hvad fatter gjør...«, Festskrift til *Erik Dal*, Gyldendal) har det lige siden den første import af Wagner-toner her til lands knebet med formatet. Forkortelser, ud-tog og brudstykker har været reglen. Nu er der altså omsider tegn på bedring. Dette afspejles også i årets udgivelser af musiklitteratur. Jeg har selv, i anledning af Den jyske Operas projekt og fjernsyns»Ringens« forestået en genudgivelse af *Alma Heibergs* »*Nibelungens Ring. Fører gennem Richard Wagners hovedværk*« (PubliMus/Wilhelm Hansen, kr. 68,50 – forsynet med nyt forord og efterskrift), og den københavnske advokat *Henrik Nebelong* har udgivet en nyoversættelse af Ringen:

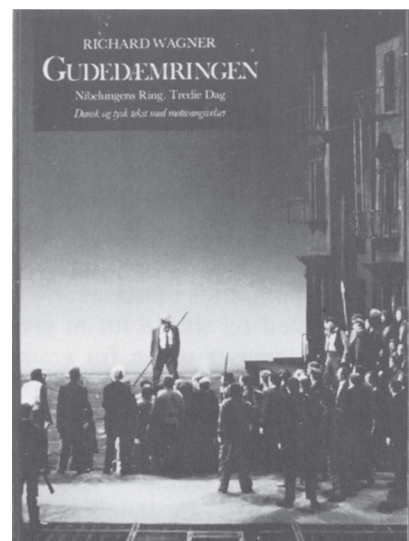
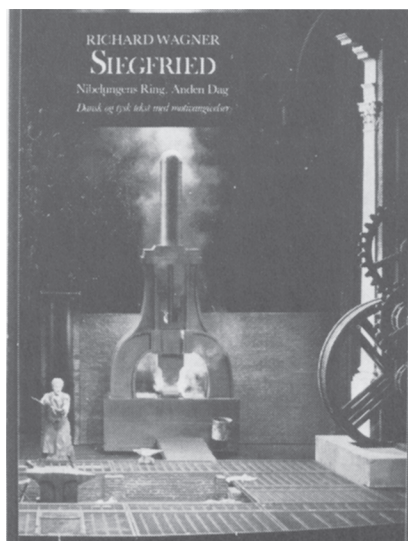
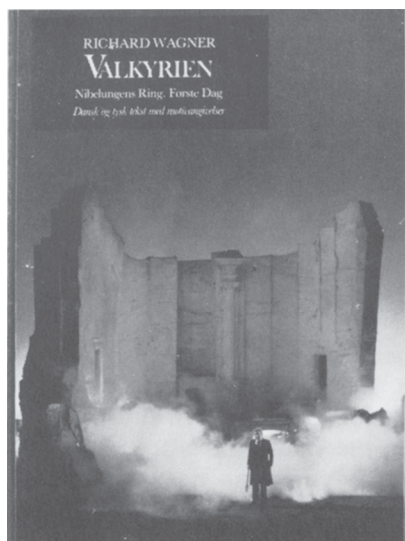
»*Rhinguldet*«, »*Valkyrien*«, »*Siegfried*« og »*Gudedæmringen*« (4 bd. a kr. 89,75, forlaget Komma). I disse bind, som er illustreret med fotos fra jubilæums»Ring« gengives såvel originalteksten som Nebelongs nyoversættelse, og i højre margin angives orkestermelodiens motivstrøm. Desuden er der i hvert bind en kort handlingsgennemgang med motivreferencer, som knytter an til en systematisk motivoversigt på de sidste sider. – Selve oversættelsen er tænkt funktionelt – den skal kunne synges, og det gør selvfølgelig rammerne snævrere. Nebelong er samtidig langt fra tekstpuritaner, hvad alene hans oversættelse af »*Götterdämmerung*« kan illustrere! Dette er ikke stedet for en detaljeret diskussion af Nebelongs oversætterindsats. Jeg har altid selv haft det svært med at opleve Wagners knappe stavrim på dansk, men selvom Nebelongs tekst sine steder er unødigt knudret i syntaksen og andre steder lovlig bogstavelig i sin fordanskning (jvf. f.eks. Rhindøtrene »*Vugglinde*«, *Vældgunde* og *Flydhilde*«), er den alligevel en bedrift, som vil lette kommende generationers adgang til værket. Jeg er mindre glad for motivsystematikken og -angivelserne i tekstforløbet. Man får som »læser« let det indtryk, at det musikalske forløb er et gigantisk patchwork af små, statiske motiver – at »Ring« (med Debussys ord) er en »adressebog«. Men musikkens »evne til at forny og forvandle sig som en »bevidsthedsstrøm« og til at mystificere ved at skabe usikkerhed om motivers identitet og om betydningen af motivsammenhænge« er – som Nebelong så rigtigt skriver – det særlige hos Wagner. For den læser/lytter, som virkelig ønsker at arbejde med værkets symfoniske motiv-

labyrinth er det af Nebelong valgte kompromis næppe frugtbart. Men OK, det er svært at vælge pædagogiske våben til en duel med en kunstnerisk sværvægter.

Fra »Ragnarok« til »Ring« – og tilbage igen

Men på anden vis er »sværvægteren« selv kommet til orde på dansk. *Villy*

Overfor og herover: Henrik Nebelongs nyoversættelse af RINGEN, med illustrationer fra TV-versionen, se s. 33.

Sørensen har oversat nogle centrale tekster fra revolutionsåret 1848, væsentligst den teoretisk-socialrevolutionære pamflet, som har givet navn til bogen: »Kunsten og revolutionen« (Gyldendal, kr. 98,50). Som VS skriver, kan Wagners litterære stil undertiden »være en pine for læseren (og en hovedpine for oversætteren)«. Af samme grund er det en imponerende oversætterindsats, der her er manifesteret. Der er ikke længere sproglige forhindringer i vejen for at forstå Wagners revolutionære syn på kunstens og kunstnerens opgave i samfundet (= det tyske absolutistisk-borgerlige overgangssamfund), hans krasse (men også forunderligt naive) kritik af Tysklands fyrster, og ikke mindst hans blændende analyse og fortolkning af Ødipus-myten (fra det teoretiske hovedværk »Oper und Drama« 1851), som er en af de vigtigste kilder til en

forståelse af »Ringens« betydningsunivers. VS har samtidig forsynet udgivelsen med en indledning om »Richard Wagner som revolutionær kunstfilosof«, hvori 1848-revolutionen med dens mange problemstillinger fastholdes som den vigtigste begivenhed i hans liv – og som nøgle til hans modsigelsesfulde liv og værk. – Af Wagners kolossalt mange skrifter har det mest kendte været »Jødedommen i musikken« (1851), selvfølgelig på grund af dets »musikalske antisemitisme«. VS' nye udgivelse er med til at understrege, at »de andre skrifter ville være husket bedre, hvis de ikke var skrevet af ham, der huskes for så meget andet.« I øvrigt bør Wagner-interesserede unde sig selv at læse VS' lille artikel »Min vej til Ragnarok« (i »Karneval 83«, forlaget Systime, kr. 94), hvori forbindelseslinierne mellem VS' »Gudefortælling«, der blev sidste

års mest overraskende litterære salgssucces, og »Ringens« trækkes op. De kan også genfindes i hans storartede programnoter til Den jyske Operas »Ring«. Valkyrieartiklen om »Magten og/eller kærligheden« følges op i de kommende år.

Endelig skal det nævnes, at Hans-Jürgen Syberbergs »Parsifal«-filmatisering, som blev vist under den tyske filmuge i dec. 83, kommer i almindelig biografdistribution i foråret 84. Denne helt enestående »mytografi«, som blander historiske, biografiske, dybdepsykologiske og filosofiske kort til en musikalsk-billedmæssig kabale af overvældende format, bør ses af alle som kan bringes til at vibrere af Wagners musik og/eller hans drøm om det androgyne menneske.